

סימן רמח

האם לקבל עבודה פענוח אולטרא-סאונד כשמבין שלפי התשובות יעשו הפלות

אורי הוסט

בס"ד אלול תשס"ב

לכבוד הרב ... שליט"א

נתבקשתי להציע בפני הרב שאלת מומחה לפענוח אולטרא-סאונד שמציעים לו עבודה באחד ממרכזי בתי החולים בארץ, והוא חושש, שבמהלך עבודתו כשיגלה לנשים מעוברות שיש מום בעובר, הם יבצעו הפלה שלא כדין. ולכן מסתפק הוא בשני דברים:

א. האם לקבל עבודה זאת, מאחר ואם יאמר שיש לעובר מום, והם יעשו הפלה, יעבור על שני איסורים, א. כלפי האם והרופא, שהוא מכשיל אותם באיסור 'שופך דם האדם באדם', וזה כולל הריגת עוברים, ואפילו עובר בעל מום אין רשות להורגו. ב. כלפי העובר, הוא נחשב כמוסר את העובר להריגה?

ב. אדם שכבר קיבל את העבודה הנ"ל, וגילה שיש מום בעובר, האם מותר לו לומר לאשה את האמת, כשיודע שהיא תפיל?

ד"ר אליעזר מירן

מומחה לרדיולוגיה אבחנתית - קופ"ח מאוחדת, ת"א

תשובה לשאלה א

אסור לישראל ללוות מישראל מעות ברכית, ואפילו מדרבנן, כי הוא מכשיל את המלוה ועובר על לפני עור לא תתן מכשול, כמבואר בבא מציעא (דף עה ע"ב). והוסיף המשנה למלך (פ"ד מהלכות מלוה ולוה ה"ב) שהאיסור הוא גם כאשר המלוה ימצא יהודים אחרים, שילווה להם ברכית, אין בזה היתר, כי גם היהודים האחרים יכשילו אותו והם יעברו על "לפני עור", נמצא שאין למלוה דרך של היתר, כי לכל מי שילווה יעבור הלואה על "לפני עור".

'לפני עור'
במלוה
ברכית

ולפי זה גם בענייננו כך, לכאורה אין היתר למסור תשובה על מום בעובר, כשיודע שהדבר יגרום להפלת העובר, גם כאשר האשה יכולה להיבדק במקום אחר, מפני שגם המומחה ההוא יעבור על איסור. ואפילו אם המומחה גוי, מסתבר שיש בזה איסור של לפני עור, מפני שהוא גם מוזהר על הפלת עוברים, כמבואר בסנהדרין (דף נו ע"ב)¹, ויעוין ברמב"ם (פ"ט מהלכות מלכים ה"ד) שגוי מצווה על הריגה גם בדרך של גרמא, וצ"ע.

'לפני עור'
במומחה גוי

1. יעוין מה שהארכנו בנידון זה להלן סימן רפו 'תשובה לשאלה ב'.

אולם הפני משה (הביאו המשנה למלך) חולק על המשנה למלך, וסובר שאין בזה איסור תורה של לפני עור, וכדבריו פסק הכתב סופר (יור"ד סימן פג), ולשיטתם אין כאן איסור דאורייתא של לפני עור, כי האשה יכולה ללכת למומחה אחר. ואף איסור תורה של מוסר את העובר להריגה אין כאן, וכפי ששמעתי ממו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א, שאם אין איסור תורה של לפני עור, אין גם איסור תורה של מוסר עובר להריגה. אולם נראה שאף לשיטתם אין איסור דאורייתא של 'לפני עור', אבל איסור דרבנן של מסייע איכא.

הצעתי את הדברים לפני מו"ח מרן הגרי"ש אלישיב שליט"א והתקשה למצוא היתר, כי רוב הפוסקים סוברים כשיטת המשנה למלך.

לעודד ולומר
שהתוצאות
אין בגדר
ודאי

אך אולי אפשר למצוא היתר, אם המומחה יעשה כדברינו להלן: והוא שישוחח עם האשה בשעת מסירת התוצאות, ויסביר לה שבעינינו ראינו, תוצאות אולטרא-סאונד שגויות, שאמרו לאשה שהעובר סובל ממום קשה, ונתברר שהדברים לא נכונים, וגם אם הם נכונות, היא עתידה לרוות נחת מהעובר. [מעשה שבא לידינו באשה שגילו לה באולטרא סאונד שלעובר אין ידים ורגלים, והיא בכתה בכי תמרורים, ובני המשפחה אמרו שאם לא תבצע הפלה ינדר אותה, דברנו על לבה שלפעמים התוצאות שגויות, ואפילו אם יולד ילד בלי ידים קיימת שיטה הסוברת שאפשר לסופר לכתוב תפילין ברגלים, כמבואר בספר מור וקציעה (סימן לב ד"ה כתוב) שאם יכתוב פרשיות תפילין ברגל הוא נמי כתיבה מעלייתא, וכמו שנראה בימינו אחד גידם בתולדה שהשלים לו בעל הטבע יתברך חסרון ידיו, על ידי אצבעות רגליו, שהיה עושה בהם כל מלאכתו, תופר כותב וחותך קולמוס, ומפליא לעשות הכל מתוקן ומכוון... עכ"ל. והקב"ה ברחמיו המרובים, הטה חסד גדול ונמצא לו יד ורגל, וגם ברגל החסרה היו חלקים שכן היו, ולבסוף נולד ילד נחמד, שהאורטופדים עשו לו פרוטזה, והתהלך עליז ושמח וחכם במיוחד, וההורים הודו להקב"ה על העצה הנפלאה שלא הפילין].

ילד עם מום
יכול להגיע
להישגים

בנוסף לכך לרופא להמתיק את הגלולה המרה ולומר שגם ילד עם מום יכול לצמוח פאר בעם ישראל, ויוכיח על כך גביהה בר פסיסה שסבל ממומים קשים, והציל את עם ישראל בחכמתו, כמבואר בסנהדרין (דף צא ע"א).

ואם הרופא יצליח להטיל ספק בלב האם, אזי אינו עובר על לפני עור ולא על מסייע לחטא, אלא אדרבה נחשב למציל כי אולי יעלה בידו להציל עוד נפש בישראל.

תשובה לשאלה ב

ולגבי השאלה כאשר הרופא כבר משמש בתפקידו, והגיעה אליו אשה שיודע בוודאות, שאם יאמר לה שיש מום, היא תפיל, ואם יסרב להגיד לה את האמת יפטר מעבודתו, אז נראה דבאופן כזה מותר לרופא לומר לה את האמת, כמבואר בשו"ת מהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון, סימן ה אות קמה) שהמאיים על חברו שיזיק ממנו אם לא יתן לו דבר איסור לאכילה, יתן לו ולא יעבור בזה על איסור של "לפני עור לא תתן מכשול", מאחר וה"עור" מאלץ אותו שיכשילנו, ואינו חייב להפסיד ממון בכי האי גוונא שחברו מביא במו ידיו את החטא על עצמו, ומאלץ אותו באיומים שיתן לו את המכשול².

אין איסור
לפני עור'
כשהעור
תובע את
המכשול

אולם היתר זה אינו רק שלא יעבור על לפני עור, אבל עדיין יש איסור כלפי העובר שהוא מוסרו להריגה. אך אם יעשה הרופא כנ"ל או כיוצא בהם, יש להקל. [יש גם לצרף את דברי החזו"א שלכן מותר להשאל נפה לחשוד על השביעית, כי אחרת יעבור החשוד, באיסור חמור יותר, של 'לא תשנא את אחיך', וכן גם בענייננו שאם המומחה לא יאמר לה את האמת, יכשילה באיסור של שנאה].

מבקשת מהרופא הפניה לבדיקות שמטרתן הפלה

בס"ד טבת תשס"ה

לכבוד הרב ... שליט"א

אשה הבאה לרופא המשפחה הקבוע, ומבקשת ממנו הפניה לבדיקות דם וכו', שמטרתם היא לשם הפלה, שלא כדיון. האם מותר לרופא לתת את ההפניה, או שמא יש בזה איסור של "לפני עור לא תתן מכשול", או "מסייע לדבר עבירה"? יש לציין שאם הרופא לא יתן את ההפניה, תוגש נגדו תלונה העלולה לגרום לפיטוריו.

בברכה ד"ר...

תשובה

לכאורה יש כאן איסור של לפני עור, אפילו אם האשה תוכל לקבל את ההפניה מרופא אחר וכמבואר במשנה למלך (הנ"ל). ואפילו אם יכולה למצוא רופא נכרי, שלא מזהר על "לפני עור", מכל מקום הרי גם גוי מצווה על הריגת עובר, ואפילו בדרך של גרמא.

2. יעוין מה שהארכנו בנידון זה להלן סימן רפו 'תשובה לשאלה א' בחלק השני.

אלא שמכל מקום יתכן שאין כאן איסור גמור של לפני עור, כי לא בטוח שאחרי הבדיקות היא תפיל, וגם לא בטוח שהבדיקות תאשרנה את ההפלה, וצ"ע.

אמנם אף אם יש כאן איסור של לפני עור, מכל מקום אינו צריך לאבד את פרנסתו משום כך, שהרי כתב המהרי"ל דיסקין (קונטרס אחרון סימן ה אות קמה) שהאומר לחברו תן לי איסור לאכול, ואם תסרב אזיק לך. מותר לתת לו ואין בזה "לפני עור", כי לא הוא הנותן מכשול, אלא העור מביא על עצמו את המכשול. ולכן מותר לרופא המשפחה לתת לאשה הפניה כדי שלא ינזק, ויפוטרו מעבודתו.

יש להעיר שיש כאן עוד נידון לדון בו, שאולי הרופא עובר על "לא תעמוד על דם רעך", אם אינו מנסה להציל את העובר מהמות, ואדרבה משתף פעולה, עם הרוצים לאבדו. ונראה שצריך לדבר על לבה דברי כבושין שיתיישבו על לבה, ולאחר שלא הועיל בדבריו, יתן לה את ההפניה, כי בין כך, אין ביד הרופא להושיע את העובר.

יש להעיר שלפעמים האשה מבקשת מהרופא הפנייה לבדיקות דם כדי לבצע הפלה, וזאת ללא ידיעת בעלה. וכאן מוסיפה האשה חטא על פשע, גם כלפי השי"ת וגם כלפי בעלה, שהיא מאבדת את זרעו.

לסיום, נציע בזאת את מכתבו של ד"ר אוריאל לוינגר הי"ו, המראה כיצד יוכל רופא ירא ד' להתנהג ולמסור תוצאות על פי דרכה של תורה.

בס"ד סיון תשס"ז

לכבוד הרב ... שליט"א

בנושא בדיקת אולטרא סאונד, ברצוני להביע את הדברים הבאים:

בהיותי רופא צעיר בבית חולים בחו"ל כאשר הגיע חולה מבוגר עם דלקת ריאות למחלקה, הסבירו לי הרופאים הבכירים, שעלי לדווח למשפחה באופן "השחור" ביותר, הכוונה שיש לומר למשפחה שקיים סיכוי גדול ביותר שהחולה ימות, במידה והחולה אכן ימות, הרי המשפחה הייתה מוכנה, ואם הצלחתי להצילו הרי הגדלתי את מעשי עשרת מונים. כמובן שלא כך נהגתי ולא דרכיהם דרכי.

הרופא המבצע את האולטרא סאונד רואה פרטים שונים המהווים תמונה כללית. לעיתים הדברים לא ברורים לגמרי, כדי שלא יבואו אליו בתביעות שונות בעתיד, כיצד לא ראית זאת וזאת, הוא נוהג "להחמיר" ולתת תמונה "מלאה", גם אם בפועל הוא עדיין מסופק בכל הפרטים.

כאשר רופא ירא שמים מבצע את האולטרא סאונד, הוא מוצא דרך לדבר עם האשה המבצעת את הבדיקה ואינו "משחיר" את המציאות, אלא מנסה להראות את מציאות כפי שהיא דרך "משקפיים" אנושיות, יהודיות. הבעות הפנים של הבודק ודרכי האמירה של הפגמים שהתגלו, יכולים להוות "המכה בפטיש" לגבי ההחלטה של האשה או הזוג לגבי עתיד העובר שבבטן אמו. אין ספק שכוחה של אמירה זו, יכולה בנשים מסוימות לשנות את החלטתן לגמי שימור העובר בעתיד.

תשובה זו נכונה גם לגבי בדיקות הדמיה נוספות (אולטרא סאונד ורנטגן כדוגמא) גם בחולים אחרים, חולה שמקבל בחדר הרנטגן מיד את התשובה שיש לו סרטן ממושט, יכול בקלות לחלות בדיכאון, ולא להסכים לטיפולים היכולים להצילו, אם חולה זה מקבל את האינפורמציה בדרך הנכונה, ובהגשת כתף תומכת, לעיתים קרובות תשתנה החלטתו וזווית הראיה של מחלתו.

ד"ר אוריאל לוינגר

מומחה ברפואה פנימית - ב"ח בילינסון

רופא שמע
לדברי הרב
הציל עובר

גם אנו נוסף מעשה ברופא שבא לרב להתייעצות, וסיפר שישנה אשה מעוברת הרוצה לבצע הפלה, והיא מאיימת שאם לא יעזרו לה היא תתאבד, ולפי דעתו של הרופא נראה שיש לה בעיה נפשית וצריך להפיל, הרב לא הסכים למהר ולהפיל, אלא הציע להבטיח לה כסף, אלפיים ש"ח לחודש עד גמר ההריון אם לא תפיל. לרופא לא היו נראים דברי הרב, מאחר והסימנים מראים שיש לאשה הפרעות נפשיות, אך מאחר ומצוה לשמוע דברי חכמים הציע הרופא לאשה פעם אחר פעם להטיב לה בממון אם לא תפיל. בסוף החליט חמיה שהוא יקציב לה כספים לסייד את הבית ולקנות ריהוט חדש, והדרישות להפלה, פסקו. לאחר זמן אמרה האשה לרופא שמעולם לא חשבה להתאבד, ומה שאמרה זאת היה כדי להלחיץ את חמיה שיזרים לה כספים. ודברי הרב נתאמתו, שמטרתה היתה סחיטת כספים, והולד ניצל.

סיכום

- א. מותר לקבל עבודת פענוח אולטרא-סאונד, בתנאי שהרופא ישתדל לדבר על לבה של היולדת, שתוצאות בדיקת האולטרא-סאונד, אינן בגדר ודאי, ולא כדאי להפיל.
- ב. אשה המבקשת בדיקות דם מהרופא, מצוה על הרופא לדבר על לבה שלא תחטא בעון הנורא של איבוד נפשות. אך הרופא לא חייב לאבד פרנסתו בגללה.